

Editorial

Κριτική προσέγγιση στο έργο του Διονύση Κλάδη

Ζωή Γαβρηλίδου

Γιώργος Σταμέλος

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Πανεπιστήμιο Πατρών

Συνήθως όταν θέλεις να κάνεις ένα αφιέρωμα σε κάποιον είναι κάτι το εύκολο, υπό την έννοια του δοκιμασμένου και πεπατημένου. Ακόμα και οι δύσκολες πτυχές του, ο συγχρονισμός διαφορετικών ανθρώπων με πολλαπλές υποχρεώσεις, άρα και με τις αναμενόμενες καθυστερήσεις ή αποχωρήσεις, είναι μέσα στο πρόγραμμα.

Το αφιέρωμα όμως στον Κλάδη αποτελεί την κλασσική εξαίρεση στον κανόνα. Καταρχάς, συμφωνείς να παραμείνει κρυφό, για να γίνει ‘δώρο έκπληξη’. Αλλά ως γνωστό στην Ελλάδα αυτό, το κρυφό δηλαδή, είναι αδύνατον. Οπότε κάποια μέρα κτυπά το τηλέφωνό σου κι έχεις στην άλλη άκρη τον Διονύση μαινόμενο. Σε αυτές τις περιπτώσεις η μόνη λύση είναι η αντεπίθεση και έτσι το αφιέρωμα ξεκινά με ένα τρικούβερτο καυγά και με ανταλλαγή ‘φιλοφρονήσεων’ με φιλοσοφίζουσες απολήξεις περί ατομικής ελευθερίας και των όριων της.

Ως εκ τούτου, θα πρέπει να βάλουμε εξαρχής τα πράγματα στη θέση τους. Δεν κλαίμε κανένα μακαρίτη και δεν αναλογιζόμαστε το παρελθόν με νοσταλγία σε αυτά τα κείμενα. Διαλογιζόμαστε όμως πάνω στη διαμόρφωση πτυχών της σημερινής πανεπιστημιακής πραγματικότητας, τις αιτίες διαμόρφωσής της και ενίοτε τις προοπτικές της. Όλα αυτά τα κάνουμε πρωτίστως γιατί μας ενδιαφέρουν ως ερευνητές. Ενδιαφέρουν όμως και τον Διονύση, ο οποίος ως σύγχρονος και ενεργός εμπειρογνώμονας συμμετέχει στις εξελίξεις. Η διαφορά είναι ότι από τη δεκαετία του '60 συμμετείχε με διαφορετικούς τρόπους και κυμαινόμενη ένταση στη διαμόρφωση της πανεπιστημιακής πραγματικότητας. Ως κοινωνικός δρών, λοιπόν, λειτουργεί επίσης κι ως κινητή ομιλούσα ιστορία. Προσοχή όμως! Η ιστορικότητα του δρώντα δεν ταυτίζεται με την ιστορική πραγματικότητα, αν αυτή υφίσταται. Αποτελεί όμως αναπόσπαστο κομμάτι του ιστορικού παζλ που εκφράζει τη δική του αντίληψη της ιστορίας. Όπως γίνεται αντιληπτό λοιπόν, αυτά τα κείμενα 'χαρίσματα' προς κάποιον που (συν)διαμόρφωσε τις τρέχουσες εξελίξεις είναι περισσότερο ανάλυση, και μάλιστα κριτική ανάλυση, ενός κοινού αντικειμένου ενασχόλησης, παρά μια αιογραφία προσώπου, όπως πολλές φορές καταλήγουν τα αφιερώματα. Αν, λοιπόν, οι αναγνώστες περιμένουν ωραιοποιήσεις δεν θα τις βρουν. Εξάλλου, ένα από τα ενδιαφέροντα στοιχεία του Διονύση είναι ότι περιχαράκωνει με σαφήνεια και ρητά το τι ξέρει και το τι δεν ξέρει. Στοιχείο που τον ξεχωρίζει στο ελληνικό συγκείμενο από τους παντογνώστες «θεούς» που κυκλοφορούν και μας ταλαιπωρούν. Ακόμα το ότι δεν τα έχει και τόσο καλά με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μάς φαίνεται κομμάτι μιας υγιούς αντίληψης της πραγματικότητας. Από την άλλη, σε αυτά που ξέρει σου βγάζει την ψυχή! Η υπεράσπισή τους είναι μέχρι τελικής πτώσεως (του αντιπάλου). Η αλήθεια είναι πάντως ότι είναι από τους λίγους στην Ελλάδα που διατείνονται ότι ξέρουν ένα θέμα και πραγματικά γνωρίζουν αυτό που ξέρουν. Συνεπώς, η συζήτηση και η αντιπαράθεση μαζί του είναι μια γόνιμη διαδικασία στο μέτρο που δοκιμάζεις τις ιδέες σου και τις βελτιώνεις. Το ενδιαφέρον είναι ότι μακροπρόθεσμα καταλαβαίνεις ότι κι εκείνος τις αναπροσαρμόζει, προσπαθώντας να τις κάνει απυρόβλητες. Έτσι, η αντιπαράθεση είναι γόνιμη.

Αν τώρα σκεφτεί κανείς ποια είναι εκείνα τα ζητήματα στα οποία μπορείς να βρεις την ενεργή συμμετοχή του Κλάδη αυτά είναι μάλλον τρία, ίσως τέσσερα.

Πρώτον, ο νόμος πλαίσιο 1268/82 για τα πανεπιστήμια. Ο νόμος αυτός στόχευε στην υλοποίηση του κοινωνικού αιτήματος της εποχής για «εκδημοκρατισμό του Πανεπιστημίου» στην οργανωσιακή και λειτουργική του διάσταση. Βέβαια με την πολυτέλεια του χρόνου, αξίζει να σημειωθεί μία αντίφαση που αφορά την υλοποίησή του. Από τη μια, ο νόμος αυτός διαμόρφωσε, χωρίς αμφιβολία, τη σημερινή πανεπιστημιακή πραγματικότητα. Από την άλλη, η διαμορφωμένη πανεπιστημιακή πραγματικότητα είναι μάλλον μια εκδοχή (δες παραμόρφωση) του 1268 που δεν είναι σίγουρο ότι αντιπροσωπεύει τις προθέσεις των δημιουργών του. Πράγματι, από τη μια, η Πολιτεία, για λόγους που άπτονται της τότε πολιτικής, δεσ κομματικής πραγματικότητας, δεν ενεργοποίησε όλους εκείνους τους παράλληλους θεσμούς-δικλείδες σε μια ανεξέλεγκτη πορεία του θεσμού, η οποία συντελέστηκε τελικά και οδήγησε στη διατάραξη της σχέσης του με την κοινωνία. Από την άλλη, μια σειρά νομικών προσφυγών των ίδιων των πανεπιστημιακών, μετέτρεψε τον νόμο-πλαίσιο σε ένα σκοτεινό λαβύρινθο δικονομικών μικρο-προβλέψεων που μόνο στόχο είχαν την εξυπηρέτηση των συμφερόντων σημαντικών δρώντων εντός του πανεπιστημιακού θεσμού. Ο Κλάδης, ως σημαντικό κομμάτι του παζλ, βρίσκεται εμπλεκόμενος σε όλο αυτό το θεσμικό και κοινωνικο-πολιτικό δρώμενο, με όλες τις αντιφάσεις του, θύτης και θύμα μαζί. Θα αναφέρουμε δύο παραδείγματα. Πρώτο παράδειγμα οι φοιτητές. Από τη μια, από τους ελάχιστους, ακόμα και σήμερα, υποστηρικτές τους σε όλα τα επίπεδα, από ένα σημείο και πέρα και στην Ευρώπη, κι από την άλλη, κομματικός καθοδηγητής της φοιτητικής παράταξης του κόμματός του. Δεύτερο παράδειγμα, το διδακτικό και ερευνητικό προσωπικό. Από τη μια, ο 1268 σπάει ένα κλειστό μικρό κύκλωμα αναπαραγωγής του σώματος των πανεπιστημιακών καθηγητών, ανοίγοντας τον χώρο σε ανθρώπους που διαφορετικά δεν θα είχαν την παραμικρή ελπίδα πρόσβασης. Από την άλλη, η προσωπική του σχέση με αυτό το νέο σώμα διέπεται από αμφιβολία, αν όχι ένταση, και σε κάθε περίπτωση δεν θα μπορούσε να

χαρακτηριστεί ως εύκολη. Το νέο αυτό σώμα θα έπρεπε να δουλέψει συλλογικά για τη δικαίωση του 1268/82. Αυτό όμως δεν έγινε πραγματικότητα. Αντίθετα, έγινε ό,τι χρειαζόταν για να αναπαραχθεί το παραδοσιακό μοντέλο σχέσεων εντός του θεσμού υπό μια νέα γλωσσική μορφολογία επένδυσης του δημόσιου λόγου. Από την άλλη, η κομματική παρεμβατικότητα στη διαμόρφωση του νέου σώματος είναι σημαντική, αν όχι σκοτεινή.

Δεύτερον, τη διεύρυνση του δικτύου ανώτατης εκπαίδευσης. Πρόκειται ουσιαστικά για την κοινωνική διάσταση του αιτήματος του «εκδημοκρατισμού του Πανεπιστημίου» που δρα συμπληρωματικά του Ν.1268. Πράγματι, στο τέλος της δεκαετίας του '70 μόλις το 10-11% των υποψηφίων εισέρχονται στο πανεπιστήμιο και περίπου άλλοι τόσοι, 12-13%, στα τότε ΚΑΤΕΕ. Συνολικά, ούτε ο 1 στους 4 υποψηφίους. Το 2004, το 80% των υποψηφίων έχει πρόσβαση σε κάποιο Τμήμα της ανώτατης εκπαίδευσης (ΑΕΙ-ΤΕΙ). Ο Κλάδης είναι ενεργό μέλος του κοινωνικού πλαισίου που τον παρήγαγε και δρα για την εκπλήρωση των «δημοκρατικών» αιτημάτων. Σήμερα, τα πράγματα είναι διαφορετικά. Η κρίση έδειξε ότι η θεμελίωση ενός εκτεταμένου δικτύου ανώτατης εκπαίδευσης μπορεί να έγινε εφικτή χάρη στα Κοινοτικά κονδύλια, αλλά η συντήρησή του είναι ανέφικτη με τις παρούσες οικονομικές συνθήκες. Η Ελλάδα έφτασε τον Κοινοτικό μέσο όρο στη διάχυση και ανάπτυξη του δικτύου ανώτατης εκπαίδευσης, αλλά ακόμα και πριν την κρίση, χρηματοδοτούσε με το περίπου 40% του Κοινοτικού μέσου όρου την ανώτατη εκπαίδευσή της. Έτσι όμως, το δίκτυο γινόταν μη βιώσιμο. Η κρίση έδειξε επίσης και τα όρια του μοντέλου περιφερειακής ανάπτυξης που υιοθετήθηκε κατά την περίοδο της Μεταπολίτευσης. Σε μια χώρα όπου το 60% του μαθητικού της πληθυσμού συγκεντρώνεται στην Αττική, τη Θεσσαλονίκη και την Πάτρα, η περιφερειακή ανάπτυξη που προωθείται μέσω της επέκτασης του δικτύου ανώτατης εκπαίδευσης είναι εκείνη της γκαρσονιέρας (φοιτητική στέγαση) και της καφετέριας (φοιτητική διασκέδαση). Έτσι, όμως, διογκώνεται το κόστος σπουδών για την οικογένεια. Οι κενές θέσεις σειράς Τμημάτων της περιφέρειας προκαλούν πανικό και εύκολη λαϊκιστική κριτική που οδηγεί ακόμα και στην παραβίαση της κοινής λογικής όπου ένας υποψήφιος με μέσο όρο επίδοσης 3/20 στις

πανελληνίες εξετάσεις μετατρέπεται σε «επιτυχόντα» και εισάγεται στην ανώτατη εκπαίδευση. Πρόκειται για εμφανώς ανεπαρκώς προετοιμασμένους νέους για σπουδές στο πανεπιστήμιο, στοιχείο που οδηγεί στη διόγκωση της παράτασης των σπουδών και/ή στην εγκατάλειψή τους. Οι 'ευτυχείς' επιτυχόντες που χάνονται αποτελούν την απόδειξη μιας τεράστιας κατασπατάλησης ανθρώπινων και οικονομικών πόρων. Το μείζον αυτό πρόβλημα δεν αναδεικνύεται όμως σε μια χώρα που προτιμά να πολεμά ανεμόμυλους, παρά να λύνει υπαρκτά προβλήματα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, αυτό γίνεται με τη μετάθεση της συζήτησης στους «αιώνιους φοιτητές», όπου κάποιοι τούς φαντασιώνονται ως κοινωνικά και οικονομικά αδύναμους που κατάφεραν το «θαύμα» της εισαγωγής, αλλά για 'αντικειμενικούς' λόγους καθυστερούν να αποφοιτήσουν. Η ύπαρξη βουλευτών ακόμα και πρυτάνεων ή αντιπρυτάνεων που είναι 'αιώνιοι φοιτητές' δεν δικαιώνει αυτή την ιδεοληπτική πρόσληψη των 'αιώνιων φοιτητών'.

Οι 'αιώνιοι' δείχνουν και μια άλλη αστοχία του σχεδιασμού. Ενώ στην Ευρώπη προσπαθούμε να διευρύνουμε την ανώτατη εκπαίδευση, θεωρώντας την ως μηχανισμό διά βίου μάθησης και κατασκευάζοντας πολλαπλές πύλες εισόδου για διαφορετικές ηλικίες και διαφορετικής ανάγκης φοιτητές, στην Ελλάδα δεν ακολουθούμε. Επιμένουμε σε μια αδιέξοδη θεώρηση της πρόσβασης αποκλειστικά και μόνο μέσω των πανελληνίων εξετάσεων που «ξαφνικά» μετατρέπονται σε μείζον κοινωνικό διακύβευμα. Έτσι, όμως, αναπαράγουμε την παραδοσιακή θεώρηση της ανώτατης εκπαίδευσης ως κλειστού ελιτίστικου συστήματος. Μόνο που πια δεν είναι. Το εντυπωσιακό εδώ είναι ότι στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ακόμα και στο (τότε) κόμμα του Κλάδη, επικρατεί η αντίληψη ότι η διεύρυνση έγινε χωρίς σχεδιασμό και στο πόδι. Αναληθές! Η διεύρυνση έγινε με μακροχρόνιες διαδικασίες σχεδιασμού και υπήρξε αποτέλεσμα διαβούλευσης με συγκεκριμένους κανόνες στην οποία συμμετείχαν όλα τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης της χώρας. Εντυπωσιακότερο ακόμα, άνθρωποι με σημαντικό ρόλο στη διαδικασία σχεδιασμού εμφανίζονται στα ΜΜΕ δηλώνοντας ότι τέτοιος σχεδιασμός δεν υπήρξε!

Τέλος τρίτον, η δημιουργία του ευρωπαϊκού χώρου ανώτατης εκπαίδευσης (EXAE) και ιδιαίτερα η διασφάλιση ποιότητας. Το τελευταίο μπορεί να εξεταστεί χωριστά ως τέταρτο σημείο. Εμείς όμως το αντιμετωπίζουμε ως μέρος του EXAE. Ο Κλάδης είχε την τύχη να είναι στο κατάλληλο πόστο την κατάλληλη στιγμή. Έτσι, συμμετείχε ενεργά στην πρώτη ομάδα εμπειρογνομόνων που με ενθουσιασμό εργάστηκε για το όραμα του ευρωπαϊκού χώρου ανώτατης εκπαίδευσης. Η δημιουργία της ESIB, νυν ESU, της ευρωπαϊκής οργάνωσης φοιτητών και ο ρόλος της στην προάσπιση του δημόσιου χαρακτήρα του πανεπιστημίου φέρει (και) τη σφραγίδα του Διονύση. Τραγική ειρωνεία: οι Έλληνες φοιτητές είναι οι μόνοι σε όλη την Ευρώπη (με διευρυμένα γεωγραφικά σύνορα και συνυπολογίζοντας κράτη, κρατίδια και οντότητες) που δεν συμμετέχουν... Η προσθήκη της ‘ασήμαντης’ λεξούλας, ‘τουλάχιστον’, στη διάρκεια του πρώτου κύκλου σπουδών, η οποία τροποποίησε το ανελαστικό πρώτο κείμενο της Μπολόνιας (και της Σορβόνης) που προέβλεπε 3 χρόνια είναι επίσης (και) δική του συνεισφορά. Προϊόν ικανότητας διαπραγμάτευσης και συστράτευσης όλων εκείνων που είχαν τετραετείς σπουδές στον πρώτο κύκλο σπουδών (bachelor). Έτσι, τα ελληνικά πανεπιστήμια εντάσσονται στο σχήμα εύκολα και χωρίς κλυδωνισμούς. Το πώς και γιατί η Ελλάδα από το επίκεντρο των ευρωπαϊκών εξελίξεων βρέθηκε, στη συνέχεια, στο περιθώριο ή και στην παντελή απουσία είναι ένα θέμα προς συζήτηση. Η συζήτηση αφορά προφανώς το πόσο κακό έκαναν στη χώρα οι επικοινωνιακού τύπου αντιδικίες των κομμάτων, η ανύπαρκτη διοικητική συνέχεια και το χαμηλό επίπεδο του πολιτικού προσωπικού της χώρας.

Το ουσιαστικότερο όμως για εμάς είναι η παρουσία του Κλάδη στο θέμα της διασφάλισης της ποιότητας και της αξιολόγησης στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Συνήθως ξεχνάμε ότι οι αξιολογήσεις Τμημάτων και Ιδρυμάτων στην Ελλάδα ξεκίνησαν πολύ νωρίς τη δεκαετία του '90 και η Ελλάδα συμμετείχε στο πρώτο σχετικό ευρωπαϊκό πρόγραμμα. Σημαντικό ρόλο για την ελληνική συμμετοχή παίζει ο Κλάδης, όχι μόνο στο να πείσει για τη συμμετοχή, αλλά και για την οικονομική στήριξη που προϋποθέτει, σε μερικές περιπτώσεις, η συμμετοχή. Έτσι, δημιουργείται μια πρώτη εξοικείωση της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης (AEI και TEI) με

την αξιολόγηση. Το πώς τώρα φτάσαμε στα πρόθυρα εμφυλίου πολέμου στα μέσα της δεκαετίας του 2000 για την αξιολόγηση και την ίδρυση της ΑΔΠΠ αυτό είναι άλλης τάξεως πρόβλημα που σχετίζεται άμεσα με την ποιότητα του πολιτικού προσωπικού που διαχειρίστηκε την υπόθεση. Ο Κλάδης συμμετέχει παράλληλα στην ανάπτυξη του προγράμματος ιδρυματικής αξιολόγησης της EUA από το 1997. Σήμερα, είναι ένας από τους ελάχιστους Έλληνες με σημαντική παρουσία στις ευρωπαϊκές ιδρυματικές αξιολογήσεις. Με 35 αξιολογήσεις ιδρυμάτων στο πλαίσιο της EUA και πέντε αξιολογήσεις εθνικών αρχών διασφάλισης ποιότητας στο πλαίσιο της ENQA είναι αναμφισβήτητα ένας από τους πλέον έμπειρους αξιολογητές τόσο για την EUA όσο και την ENQA. Και πάλι εδώ, να σημειωθεί ένα παράδοξο. Ο Κλάδης αξιολογεί εδώ και 20 χρόνια ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, αλλά μόλις τους τελευταίους μήνες συμμετείχε σε αξιολογήσεις ελληνικών πανεπιστημίων ως προτεινόμενος από την ....EUA! Η αξιολόγηση αποτελεί λοιπόν για τον Κλάδη μακροχρόνια και κεντρική ενασχόληση. Ίσως γι' αυτό είναι και η καλύτερη θεματολογία, αν θέλει κανείς να μαλώσει μαζί του. Για να το αποφασίσει, όμως, χρειάζεται ισχυρές βάσεις και καλή συγκρότηση....

Το αφιέρωμα αυτό αποτελείται συνολικά από επτά (7) κείμενα. Πιο συγκεκριμένα:

Το κείμενο του Αγγελου Καβασακάλη εστιάζει στο ζήτημα της 'διεύρυνσης'. Έχει τίτλο «Ανάπτυξη και διεύρυνση της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης, 1998-2004: Μια ανάλυση του στρατηγικού και χωροταξικού σχεδιασμού. Άλλως, μύθοι και πραγματικότητα». Σε αυτό το κείμενο ο Καβασακάλης παρουσιάζει και αναλύει τα κείμενα στρατηγικού σχεδιασμού της διεύρυνσης, καταρρίπτοντας ταυτόχρονα την άποψη ότι τέτοιος σχεδιασμός δεν υπήρξε! Στη συνέχεια, προσεγγίζει κριτικά τα επιμέρους στοιχεία του σχεδιασμού και αναδεικνύει ερωτήματα σχετικά με μερικές επιλογές που έγιναν.

Ο Γιάννης Καμαριανός τιτλοφορεί το κείμενό του «Δομικές επιταγές, συλλογικές δυναμικές και υποκειμενικές στρατηγικές. Ο πανεπιστημιακός μπροστά στην αλλαγή (1982) και την

απορρύθμιση (2011)». Η θεματική του κειμένου παραπέμπει πρωτίστως στον νόμο 1268/82, ο οποίος συνδέεται κριτικά με τον τελευταίο σε ισχύ νόμο για την ανώτατη εκπαίδευση τον 4009/11. Στο κέντρο της προβληματικής βρίσκεται ο πανεπιστημιακός και η αντιμετώπισή του από τα δύο νομοθετήματα.

Το κείμενο των Παναγιώτη Κιμουρτζή και Βίκυς Σιγούντου αφορά τη σταδιακή ένταξη των γυναικών στο επάγγελμα του πανεπιστημιακού. Έχει τίτλο «Γυναίκες στην Φυσικομαθηματική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (1922-1967)». Το κείμενο προσπαθεί να αναπλάσει το κλίμα μιας εποχής και την επίπονη και μακροχρόνια περίοδο που χρειάστηκε να διανυθεί για να εισέλθουν οι γυναίκες στο πανεπιστήμιο ως διδάσκουσες. Να σημειωθεί ότι πρόκειται για τη Σχολή (συγκεκριμένα το Φυσικό Τμήμα) στο οποίο φοίτησε και πρωτοεργάστηκε ο Κλάδης.

Ο Παντελής Κυπριανός δίνει τίτλο στο άρθρο του «Ενεργητικοί διδασκόμενοι, παθητικοί διαχειριστές»: Η διοίκηση στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και η συμμετοχή των φοιτητών». Επικεντρώνεται σε τρία σημαντικά ζητήματα για τον Κλάδη. Την ευρωπαϊκή πολιτική, την πανεπιστημιακή διοίκηση και τη φοιτητική συμμετοχή. Το κείμενο υποστηρίζει ότι, από το 1980, τα όργανα διοίκησης δεν αλλάζουν δραματικά, εκείνο όμως που αλλάζει πολύ είναι οι εσωτερικοί συσχετισμοί στη σύνθεσή τους με κύριο θύμα τους φοιτητές.

Το κείμενο του Στάθη Μπάλια και του Γιώργου Μπέστια άπτεται της «εκπαιδευτικής ηγεσίας» στην περίπτωση των πανεπιστημίων. Ουσιαστικά επικεντρώνεται στο κεντρικό δίλημμα που συνοψίζεται: «αποτελεσματικότητα» ή «δημοκρατία»; Με άλλα λόγια, αν στο όνομα της αποτελεσματικότητας είναι αποδεκτός ο περιορισμός των δημοκρατικών διαδικασιών ή αντίθετα αν στο όνομα της δημοκρατίας μπορεί κανείς να περιθωριοποιήσει τη σημασία της αποτελεσματικότητας. Το ζήτημα αυτό είναι παρόν στο διεθνή διάλογο με πλούσια βιβλιογραφία και είναι ένα ζήτημα στο οποίο έχει παρέμβει ο Κλάδης τόσο με αγγλικά όσο και ελληνικά κείμενα.

Το κείμενο “Student Engagement in Higher Education: Participation in Greek Student Elections” υπογράφεται από την Γιούλη Παπαδιαμαντάκη τον Γιώργο Φραγκούλη και την Έλενα Σορολιού. Το θέμα τους αφορά τη διοίκηση, τη συζήτηση περί αριστείας και τις διεθνείς ταξινομήσεις. Τοποθετείται στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών πολιτικών και των προτεραιοτήτων τους, οι οποίες ασκούν, σύμφωνα με τους γράφοντες, ισχυρές πιέσεις για αλλαγές του πανεπιστημιακού θεσμού. Σε αυτό το πλαίσιο επιχειρούν, στη συνέχεια, να εγγράψουν το ελληνικό πανεπιστήμιο εξετάζοντας τις αποκλίσεις του από το προωθούμενο ευρωπαϊκό σχήμα.

Τέλος, το κείμενο των Γιώργου Σταμέλου και Γιώργου Αγγελόπουλου έχει τίτλο «Προκλήσεις και διακυβεύματα από την ένταξη της διεπιστημονικότητας στα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών των ελληνικών πανεπιστημίων». Η θεματική της εργασίας εντάσσεται, αφενός, στις ευρωπαϊκές πολιτικές προώθησης της διεπιστημονικότητας, αφετέρου, στην ανάπτυξη των προγραμμάτων σπουδών δεύτερου κύκλου (μεταπτυχιακά), άρα ένα είδος διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι τα πανεπιστήμια χρησιμοποίησαν την Κοινοτική χρηματοδότηση ως έκτακτη χρηματοδότηση και κατά την εφαρμογή προσπάθησαν να μην διαταράξουν τις υφιστάμενες σχέσεις και δομές εξουσίας εντός του θεσμού.

Τέλος, θα θέλαμε να σημειώσουμε ότι στο πλαίσιο του αφιερώματος, προσπαθήσαμε να κινητοποιήσουμε πολλούς συναδέλφους ποικίλων ειδικοτήτων. Η ανταπόκριση ήταν μεγάλη κι έτσι συγκεντρώθηκαν κείμενα που ταξινομήθηκαν σε τρεις ενότητες: κείμενα για το πανεπιστήμιο, κείμενα για την εκπαίδευση γενικά και βιωματικά κείμενα που αποδίδουν πτυχές της σχέσης του κάθε συγγραφέα με τον Κλάδη. Τα κείμενα της πρώτης ενότητας αποτελούν το εξειδικευμένο αφιέρωμα στο περιοδικό ACADEMIA. Το αμέσως επόμενο διάστημα, το σύνολο των κειμένων θα παρουσιαστεί σε ένα ενιαίο συλλογικό τόμο.